

Kaupungit politiikassa? – kolme teesiä ja seitsemän askelta tulevaisuuteen

Vastinekirjoitus sparrauspaperiin

Katja Palonen, Suvi Anttila, Olli Maijala ja Olli Voutilainen ¹

Nykymuotoisen kaupunkipolitiikan noin kaksikymmentäviisivuotinen historia on Suomessa verraten lyhyt, mutta samalla riittävän pitkä, jotta politiikan kehitystä voidaan arvioida jo hieman pidemmässä katsannossa. Poliitiikan kehittämiseksi Suomessa tarvitaan viisasta, syvällistä, reipasotteista ja pitkän aikavälin kehittymisen huomioon ottavaa ulkopuolista näkemystä. Muun muassa näistä lähtökohdista syntyi ajatus tutkijalähtöisen sparrauspaperin tilaamisesta kaupunkipolitiikan kehittämiseksi sekä keskustelun vauhdittamiseksi. Ajatus syntyi alkujaan kaupunkipolitiikkaa läheisimmin tekevien ministeriöiden asiantuntijoiden kesken, ja laajeni suunniteltua suuremmaksi ja perusteellisemmaksi työksi.

Työ- ja elinkeinoministeriön asettama kaupunkipolitiikan yhteistyöryhmän sihteeri tilasi sparrauspaperin tutkijoilta. Sparraava puheenvuoro valmistui uppoutuneen työn tuloksena syyskuussa 2020. Sen ovat laatineet professori **Mari Vaattovaara**, professori **Anssi Joutsiniemi**, professori **Markku Wilenius** sekä yliopistolehtori **Jenni Airaksinen**. Paperi toimii kaupunkipolitiikan kehittämisen sparraajana ja on käynnistänyt uutta, raikasta keskustelua kaupunkipolitiikan suunnasta ja asemasta Suomessa, *kaupungista politiikan kohteena*.

Sparrauspaperi kohdistaa huomiota kaupunkikehittämisen ”perusasetuksiin”. Millä edellytyksillä kaupunkipolitiikkaa on pitemmässä katsannossa meillä tehty, miten kaupunkikehityksen muuttuminen yhä moniulotteisemmaksi on vaikuttanut politiikalta vaadittaviin ominaisuuksiin ja millä uusilla asetuksilla kaupunkipolitiikkaa tulisi kehittää ja tehdä.

Sparrauspaperi sisältää kolme teesiä ja seitsemän askelta, jotka pitävät sisällään ehdotuksia ja evästyksiä kaupunkipolitiikan kehittämiseksi. Keskustelupaperia hyödynnetään mahdollisuuksien mukaan myös käynnissä olevissa prosesseissa, kuten esimerkiksi kaupunkien ja valtion välisen kumppanuuden kehittämisessä, kansallisen kaupunkistrategian ja seutukaupunkiohjelman toimeenpanossa.

Paperi oli lähtölaukaus kaupunkien kehittämistä koskeville keskusteluille, joita on tarkoitus käydä eri toimijoiden kanssa ja eri agendoilla. **Tämä vastinekirjoitus** on laadittu ensimmäiseksi vastauspuheenvuoroksi tutkijoiden sparrauspaperille ja edustaa politiikkavalmistelijoiden näkökulmaa. Vastine ei sitoudu kirjoittajien taustaorganisaatioiden linjauksiin, vaan edustaa ensisijaisesti allekirjoittaneiden asiantuntijoiden omia, vapaasti syntyneitä näkemyksiä.

Politiikkavalmistelun suunnasta katsoen päällimmäinen vaikutelmamme on, että kirjoittajat ovat onnistuneet erinomaisella tavalla koostamaan analyysin pintaa syvemmällä liikkuvista kaupunkipolitiikan kehitysvirroista. Samalla he ovat onnistuneet herättelemään sekä myös sopivasti ravistelemaan kaupunkipolitiikan tekijöitä. Analyysinsä pohjalta he esittävät perusteltuja teesejä siitä, mitkä tekijät ovat näkymättöminä esteinä politiikan virittämiseksi nykyistä vahvemmaksi ja millä askelilla uuteen ja katseet korkeammalle asetettuun politiikkaan voidaan päästä.

Tutkijoiden ajatuksen ytimessä kulkee hyvin ankkuroitu väittäminen, että kaupunkien kehittämispolitiikkaa tehdään Suomessa yhä tavoilla, jossa kaupunkien erityislaatuisuutta ei huomioida riittävästi. Samalla kaupunkia politiikan kohteena kehitetään enimmäkseen pirstaloituneesti, hallintosektoreihin ja toisistaan irrallaan oleviin keinoihin painottuen. Myös keinot näyttävät ainakin osittain korvanneen tavoitteet.

Tämä tarkoittaa, että suuret, tavoiteltavat asiat kuten kirjoittajien peräämä ihana ja vetovoimainen kaupunki ovat hämärtyneet hallinnon maustaman keinojen painottamisen alle.

Seuraavassa peilaamme tutkijoiden näkemyksiä, väittämiä ja esityksiä omaan näkökulmaamme, ja esitämme samalla niihin täydentäviä ja opponoiviakin näkemyksiä. Käynnistyneen prosessin parasta antia on jo tähän asti ollut rikastava tutkijoiden ja poliitikkanäkökulman vuorovaikutus, jonka toivomme tämän vastineen myötä jatkuvan, laajenevan ja syventyvän sekä kipinöivän sopivasti.

Ihmiselle ihana kaupunki

Kirjoittajat aloittavat väittämästä, että kokonaisvaltaisen hyvän kaupungin – jota he kutsuvat ihanaksi kaupungiksi - tavoitteet ja olemus ovat hämärtyneet ja unohtuneet nykyisestä kaupunkipolitiikasta. Tilalle on heidän mukaansa tullut keinojen ylikorostuminen, eikä päämäärää, ihanaa kaupunkia, ole noteerattu riittävästi. Tutkijat ehdottavat kaupunkipolitiikan tavoitteeksi palautettavan ihmiskeskeisyyden ja ihmiselle ihanan kaupungin rakentumisen. Ulkoapäin näyttää siis siltä, että laadukkaan elinympäristön ominaisuudet ja ihmiskeskeisyys jäävät huomiotta kaupunkikehittämisessä.

Tutkijoiden kriittinen tulkinta aiheesta on tarkka ja raikas huomio, ja ravistaa myös kaupunkipolitiikan tekijöiden ajattelua. Siinä piilee pieni, mutta tärkeä pala totuutta. Samalla tämä on yksinään ehkä liian yksioikoinen tulkinta. Emmekö me kaupunkipolitiikalla juuri tähtää ihmisille ihanien kaupunkien synty-miseen, rakentumiseen ja kehittymiseen? Eikö juuri ihmisen pitäisi olla ytimessä ja kehittämistä tehdä juuri ihmistä ajatellen?

Tutkijat jättävät määrittelemättä, varmasti myös tarkoituksella, mitä tarkoitetaan ihmiselle ihanalla kaupungilla. Meidän tulkintamme on, että se täytyy ymmärtää laajemmin kuin pelkkänä fyysisenä ja esteettisenä tilana. Ihana kaupunki kaikkine toiminnallisuuksineen, kulttuuritarjonnasta työhön, opiskeluun, liikkumismahdollisuuksiin ja inspiroiviin ympäristöihin luo asukkailleen hyvän elämän ja hyvän arjen edellytykset. Ihanan kaupungin käsitykset myös saattavat vaihdella asukkaiden erilaisten näkökulmien mukaan. Kaupunkien ihanuus ja vetoavuus ovat katsojan silmässä ja tulkintoja on varmasti yhtä monta kuin asukkaita kaupungissa.

Kaupunkipolitiikka on valtion ja kaupunkien sekä eri toimialojen välistä rajat ylittävää yhteistyötä. Toimijoina kaupunkipolitiikassa eivät meillä ensisijaisesti ole kaupunkien asukkaat vaan valtion ja kaupunkien toimijat. Kansallisten tavoitteidemme ja poliittikkapyrintöjemme keskellä olemme valtion toimijoina usein aika kaukana yksittäisistä kaupunkien asukkaista. Keskustelu pidättäytyy usein kaupunkipolitiikan tekijöiden tasolla. Puhumme kaupungeista ja valtiosta, näiden rooleista ja suhteesta, sekä ylätasoisista tavoitteista, emme niinkään asukkaasta ja ihmisestä tai heille näyttäytyvästä kaupungin laadusta, huolimatta siitä, että ihmisille kehittämistyötä loppujen lopuksi kuitenkin teemme. Tämä ylätasaisuus antaa varmasti leimansa myös kaupunkipolitiikkaan ja näkyy ulospäin.

Väitämme silti, että sitäkin tarvitaan, sillä poliittikkavalmistelu on paitsi perimmäisten päämäärien nimeämistä, myös harjaantunutta keinojen käyttöä, alkaen julkisten instanssien toimintavaltuuksien, -kykyjen ja –vapauksien ymmärtämisestä. Voimme kuitenkin kysyä, miten tiedämme, onko jokin kehittämisratkaisu asukkaiden mielestä hyvää ja ihanaa kaupunkia luovaa ja oleellista hyvän elämän kannalta. Pitäisikö olla parempia välineitä arviointiin siitä millaista ihanaa kaupunkia on syntynyt tai ollut syntymättä? Pitäisikö myös valtion toimijoiden olla paremmin perillä siitä mitä elementtejä ihmiset ihanasta kaupungista toivovat, jotta nämä tiedot ohjaisivat myös kaupunkipolitiikan raameja? Vai onko tämä ylipäätään valtion rooliin kuuluvaa tehtävää?

Muun muassa maankäyttö- ja rakennuslaissa valtio velvoittaa kaupunkeja ottamaan kaavoitusprosesseissaan huomioon asukasosallistumisen ja vuorovaikutuksen. Pitäisikö tätä lakisääteistä velvoitetta laajentaa myös muihin prosesseihin kaupungeissa, esim. strategiaprosesseihin tai palveluverkon kehittämiseen? Tarvittaisiinko asukkaiden ja yrittäjien ideoiden valjastamiseksi kaupunkien kehittämiseen nykyistä tiukempaa kansallista ohjausta? Olisiko vahvempien normien paluu tässä kohtaa oikea suunta ihanien kaupunkien rakentumisen kirittäjänä?

Väitämme, että laatu ja ihminen ovat läsnä kaupunkikehittämisessä. Laadusta vastaavat suorimmin kaupungit itse, ja valtion osapuolen rooli on tuottaa kansallista näkemystä ja näköalaa kaupunkien työn tueksi, ja kaupunkien ja sen asukkaiden yhteispelin lisäämiseksi ja ideoiden hyödyntämiseksi. Samalla tunnustamme, että laadun ja ihmisen pitäisi olla vieläkin näkyvämmiin esillä kaupunkipolitiikassa. Väkimäärä ei ole ainoa suure, joka tulee huomioon otetuksi esimerkiksi kaupunkisuunnittelussa ja asuntopolitiikassa, vaikka se näyttäytyykin tutkijoille melkein ainoana.

Uudet 12-vuotiset MAL-sopimukset ovat esimerkki yhdessä määritellyistä pitkäjänteisistä tavoitteista. Tämän johdosta neljän suurimman kaupunkiseudun kanssa solmituissa sopimuksissa laadullisiin ominaisuuksiin kiinnitettiin tällä neuvottelukierroksella entistä enemmän huomiota ja asetettiin tavoitteeksi mm. viihtyisien, turvallisten ja terveellisten elinympäristöjen, monipuolisen asuntokannan, asuinalueiden eriytymiskehitystä hillitsevä ja laadukkaamman joukkoliikenteen, kävelyn ja pyöräilyn olosuhteiden kehittyminen.

Juuri valmistuneessa arkkitehtuuripoliittisessa ohjelmassa ihanan kaupungin tavoitteet, laatu ja ihminen, ovat nimenomaan kaiken keskiössä. Kestävyys sisältää paitsi arkkitehtonisen myös ympäristön ja talouden kestävyuden sekä sosiaaliset ja kulttuuriset ulottuvuudet. Käyttökelpoisuus on pysyvän funktion toteuttamisen sijaan joustavuutta, erilaisten elämäntapojen huomioon ottamista ja sopeutumista ilmastonmuutokseen. Kauneuteen sisältyy estetiikan lisäksi psykologista kokemuksellisuutta, hyvinvointivaikutuksia sekä toivon ja arvostuksen rakentumista.

Käynnissä olevassa lähiöohjelmassa on tavoitteena kehittää yhdessä valtion ja kaupunkien rahoituksella suurimpien kaupunkien lähiöitä luoden asuinalueille myönteistä pitkänaikavälin kehitystä, joka tuottaa asukkaille hyvinvointia ja alueille elinvoimaisuutta esimerkiksi perhe- ja nuorisotyön tai taide- ja kulttuuripalvelujen myötä.

Voikin kysyä emmekö ole osanneet näyttää, viestiä, mitata, raportoida näistä tavoitteista ja laadullisista ominaisuuksista? Laadua on usein vaikea mitata numeerisesti ja seurata. Olemmeko tämän takia jättäneet laadusta puhumisen sikseen? Vai olemmeko kenties liian syvällä siiloissamme emmekä sen takia osaa seurata laadullisia, yleensä hallinnonalojen rajoista piittaamattomia ja usein ilmiölähtöisiä ja kompleksisia ominaisuuksia ja niiden kehittymistä? Onko niin, ettei kukaan ota vastuuta siitä, miten ihanasti tai vähemmän ihanasti kaupunki kehittyy, kun keskitymme liian syvällä siiloista putkahteleisiin yksittäisiin teemoihin emmekä kokonaisuuksiin ja isoon kuvaan? Tuijotammeko kaikesta huolimatta liikaa keinoja ja työkaluja ja unohtamme puhua niiden takana olevista tavoitteista ja ihmisen mittakaavasta?

Tutkijoiden puheenvuoro aiheuttaa meissä poliittikkavalmistelijoissa myönteistä itsetutkiskelua ja jatkopohdintaa. Mitä meidän pitäisi tehdä paremmin, jotta tutkijoiden teesi ihmiselle ihanasta kaupungista toteutuisi entistä vahvemmin? Selvää on, että kaupunkipolitiikan tulee mahdollistaa, tukea ja sysätä eteenpäin ihmiselle ihanan kaupungin syntymistä ja kehittämistä.

Kaupunkipolitiikalle kokoavat tavoitteet

Jotta kaupungistumiseen ja kaupunkien tulevaan kehitykseen voidaan nykyistä vahvemmin vaikuttaa, tarvitaan nykytilasta jaettu ja empiirisesti analyttinen kokonaiskuva. Tämän pohjalta tarvitaan asetetut tavoitteet ja tavoitteiden toteuttamiseen arvioinnin pohjalta parhaiten sopivat ratkaisutavat. Tähän tutkijoiden yhteen keskeiseen teesiin on helppo yhtyä.

Vastakommenttina voi kuitenkin sanoa, että viimeaikaisessa kaupunkipolitiikassa näitä elementtejä on tavoiteltu ja niitä on myös toteutettu. Tilannekuvan luomisessa on huomioitu ajantasainen kuva Euroopan viimeaikaisesta kehityksestä ja keskeisistä haasteista. Jo pitemmän aikaa on kaupunkipolitiikan piirissä tehty yhteiset sektorirajat ylittävät tavoitteet erilaisten kokoavien dokumenttien yhteydessä (mm. kaupunkistrategia, kaupunkipolitiikan periaatepäätös, kaupunkipolitiikan toimenpideohjelma, kaupunkien politiikkakokonaisuus). Nämä politiikkadokumentit sisältävät myös laajan valikoiman erityyppisiä keinoja ja toimenpiteitä, joilla tavoitteita pyritään toteuttamaan. Mikä siis on tutkijoiden peräänkuuluttaman mallin selkeä ero nykytilaan? Tähän tarvitaan syvemmälle menevää tarkastelua, jossa nyt aloitettua dialogia ja pohdintaa kannattaa ehdottomasti jatkaa.

Voimme yrittää tunnistaa nykytilanteen mahdollisia heikkoja lenkkejä. Emme ole kovin selkeästi yhteisesti määritelleet, mitkä kaupungistumisen ja kaupunkikehityksen ominaisuudet ja kehityskulut ovat meille tiedolla johtamisen näkökulmasta keskeisimmät. Meillä ei siten ole sellaista seurantatietojärjestelmää, jota johdonmukaisesti käytettäisiin tilannekuvan ja tavoitteenasettelun pohjana. Tavoitteita saattaa myös olla liikaa, ne voivat olla liian yleispiirteisiä, eikä niiden mahdollisia keskinäisiä ristiriitatilanteita ole nostettu esille. Erityisen tärkeää olisi tutkijoiden painottamaan tapaan asettaa tavoitteet nimenomaan kaupungistumisen ja kaupunkikehityksen omasta näkökulmasta, ei vain kerätä yhteen kaupunkikehityksen kannalta merkittävien sektoripolitiikkojen omat tavoitteet. Tähän tulisi jatkossa kiinnittää selvästi enemmän huomiota. Ja samassa hengessä kiinnostava on tutkijoiden ehdotus pyrkiä tunnistamaan paremmin kaupungistumisen erityispiirteitä ”välttämättömyys kerrallaan” arvioimalla esimerkiksi päivähoiton, asumistukien tai peruskoulun institutionalisoituneita käytäntöjä ja parhaita oppeja nimenomaan suhteessa kaupungistumiseen.

Yksi ilmeinen selitys erolle nykytilan ja tutkijoiden ehdottaman toimintatavan välillä on, että kaupunkipolitiikalta puuttuu politiikkalohkon painoarvon mukainen institutionaalinen tunnustus ja kaupungistumisen haasteita vastaavat resurssit. Henkilöresursseja ja voimaperäistä tukirahoitusta tarvittaisiin lisää niin tiedon tuottamiseen, kehittävään arviointiin kuin tavoitteiden vaikuttavampaan toimeenpanoon.

Pyrittäessä kohti kaupunkipolitiikan kokoavaa tavoitekehystä, on osin palattava siihen mitä kaupunkilähtöisyyteen liittyvillä peruskäsitteillä yhteisesti ymmärretään. Korostamme – sekä tutkijat että me poliitikantekijät – mielellämme kaupunkipolitiikan erityisyyttä ja kaupunkien erityistä luonnetta niin fyysisesti, toiminnallisesti kuin symbolisestikin, mutta tämä erityisluonne tulee ymmärtää nykyistekin paremmin ja yhtenäisellä tavalla.

Kumppanuus kaupunkipolitiikan ytimenä

Viime vuosina kaupunkipolitiikan tärkeäksi toimintatavaksi on muodostunut kumppanuuden periaate. Keskustelupaperissa tutkijat haastavat hyvällä tavalla tämän periaatteen. Sparraajat arvioivat, että verkostot ja kumppanuudet ovat jopa nousseet dominoivaksi osaksi kaupunkipolitiikan tekemistä. Toisin sanoen, kaupunkien institutionaalisen aseman vahvistaminen on jäänyt lapsipuolen asemaan, kun sen jättämä aukko on täytetty epävirallisella ja löyhästi määritellyllä kumppanuudella. Tutkijat kiinnittävät huomion myös kumppanuuden taipumukseen haperoitaa demokraattista osallistumista.

Kumppanuus tarvitsee selkeästi parempaa määrittelyä ja jäsentämistä, ja sen voimme suoraan poimia opiksi sparrauspuheenvuoron kirjoittajilta. Poliittikkavalmistelun puolelta emme ole osanneet riittävästi täsmentää ja kuvata, mitä kumppanuus on ja mitä sillä toisaalta ei tarkoiteta. Kumppanuudella tavoitellaan hyviä päämääriä ja se on politiikan tekemisen kannalta mahdollistava, tilaa antava ja siten käyttökelpoinen käsite. Samaan aikaan kumppanuus on kuitenkin viestinnällisistä puutteistakin johtuen jäänyt liian häilyväksi käsitteeksi. Taustalla vaikuttavat paitsi kumppanuuden yhteisesti jäsentämättä jäänyt sisältö ja käsitykset, myös toisistaan poikkeavat odotukset kumppanuudesta yhtäältä valtion ja toisaalta kaupunkien tahoilla.

Kaupunkipolitiikassa voisimme määrittää kumppanuuden aktiiviseksi yhteiseksi tekemiseksi kaupunkien ja valtion kesken, jossa yksi lähtökohta on tasavertaisuus. Kumppanuus on mahdollisuus yhdistää tiiviisti valtakunnallinen ja paikallinen näköala kaupunkikehittämiseen. Sillä ei esimerkiksi tarkoiteta tutkijoiden esiin nostamaa kumppanuuskaavoitusta kaupunkiseutujen tasolla, jossa kumppaneina ovat kaupunki ja yksityinen toimija. Kumppanuus konkretisoituu jo tällä hetkellä mm. kaupunkipolitiikan vuoropuhelun tavoissa kuten kaupunkipolitiikan yhteistyöryhmässä ja sen sihteeristössä. Myös sopimuksellisuus on yksi kumppanuuden tapa, jossa kaupungit ja valtio tunnistavat ja vievät eteenpäin yhteisesti hyväksi havaittuja asioita.

Kumppanuus tarvitsee määrittelyä ja sitä tulee tehdä yhdessä, jotta yhteinen, jaettu ja jännevä käsitys kumppanuudesta saadaan aikaan. Olemmekin kaupunkipolitiikan sihteeristön toimesta käynnistämässä kumppanuutta kehittävän pilottihankkeen, joka tähtää kumppanuuteen perustuvan toimintatavan (tai toimintatapojen) jäsentämiseen ja täsmentämiseen käytännön teemojen kautta. Yhtä tärkeää on kumppanuuden esteiden tunnistaminen sekä edellytykset, joilla kumppanuus voi kehittyä nykyistä konkreettisemmaksi.

Kumppanuuden ytimessä on mukana tutkijoidenkin lausuma ajatus siitä, että kaupungeilla tulee olla tilaa ”tuoda oma viisautensa pöytään”, kun sorvataan poliittikkatavoitteita, kun pohjustetaan lainsäädäntöä tai kun pohditaan, millaisilla rahoitusapparaateilla tehokkaimmin voitaisiin palvella hyvien – ja ihanien – kaupunkien syntymistä. Tämä rakennelma muistuttaa EU:n Kaupunkiagendan mallia, joka sai alkunsa Alankomaiden kansallisesta toimintakonseptista ja laajeni Euroopan Unionin tasolla omaksutuksi yhteistyörakenteeksi.

Lienee paikallaan huomata, että puhuttaessa säädöksistä, rahoituksesta ja politiikoista lähennyttään jo itse asiassa kaupunkien institutionaalisen aseman teemaa. Siten kaupunkipolitiikassa ovat rinnakkain läsnä yhtäällä kumppanuus toimintatapana ja toisaalla kaupunkien vahvempi institutionaalinen asema. Nämä kaksi kokonaisuutta kulkevat kaupunkipolitiikassa ’jatkumona’ ja kytkeytyvät osittain toisiinsa.

Tärkeää on myös havaita, että kumppanuus ei ole kaikki se mitä kaupungit ja valtio tekevät yhdessä. Kumppanuuden ulkopuolella käytössä on (yhä) monenlaista valtion normiohjausta ja rahoituksen allokointia. Näissä pätee toisenlainen valtio-kaupunkisuhde, jota luonnehtii esimerkiksi valtion erityinen ohjausmahdollisuus, ohjausvalta tai velvoittavuus.

Hyhmästä teräväpiirtoon

Tutkijoiden vahva viesti on, että suomalainen kaupunki on jauhautunut lähes olemattomiin. Kaupunki on kadonnut niin fyysisenä, sosiaalisena, hallinnollisena kuin lainsäädännönkin kohteena. Se on jauhautunut hyvinvointivaltion sektoripoliitikkojen ja sitä toteuttavan yhtenäisen kuntamuodon jalkoihin. Kaupungeilla ei ole myöskään omaa selväpiirteistä edunvalvontaa. Kaupungit on tasapäistetty. Tutkijoiden

mukaan selväpiirteisen ja tavoitteellisen kaupunkipolitiikan sijasta tilan on vallannut epämääräinen hyhmä.

Kaupunkipolitiikan kohteena on erilaiset kaupungit ja sen lähtökohtana on kaupunkien erilaistuvien haasteiden huomioon ottaminen. Muun muassa kuntien toimielimistä, päätöksenteosta ja taloudesta säättävä kuntalaki lähtee siitä, että kaikilla kunnilla on samat tehtävät ja velvoitteet. Kaupunki ei erotu lain mukaan muista kunnista, vaikka kaupunkien toimintaympäristö ja kaupungit itsessään erilaistuvat vauhdilla muusta kuntakentästä. Viime vuosina myös kaupunkien rooli on vahvistunut erityisesti elinvoimakuntana. Tämä tulee vahvistumaan entisestään tulevaisuudessa, kun painopiste siirtyy kustannuksia korostavasta näkökulmasta elinvoiman tuottamiin tuloihin ja toisaalta hyvinvointitalouteen. Perinteinen valtion kuntapolitiikka ei kuitenkaan kovin selkeästi tunnista kuntaa sen elinvoimaluonteen kautta. Kaupungit erilaistuvat myös toisistaan. Muutos tapahtuu esimerkiksi väestön, ikärakenteen, talouden ja huoltosuhteen eroilla. Muutos ei kuitenkaan liity pelkästään väestöön, vaan se on luonteeltaan moniulotteisempaa. Muutos näkyy myös imagon, maantieteellisen sijainnin, edelläkävijyyksien ja laadukkaan kaupungistumisen eroina. Tämän johdosta myös kaupunkipolitiikalla on monta luonnetta.

Väitämme, että sekä kaupunkipolitiikan tekijät, mutta myös poliitikot tunnistavat yhä vahvemmin erilaiset ja erilaistuvat kaupungit. Meillä on metropoli, suuret kaupungit, maakuntien keskuskaupungit ja maakuntien kakkos- ja kolmoskaupungit, jotka tunnetaan seutukaupunkeina. Kaupunkipolitiikassa tunnistetaan vahvasti, että erilaiset kaupungit tarvitsevat erilaisia kehittämistoimenpiteitä. Samalla tunnustetaan ja tunnustetaan se, että koko ei ole ainoa kaupunkia määrittävä tekijä. Se mikä sopii toiselle, ei käy kaikille. Vaikuttavuus on suurinta, jos pystymme luomaan erilaisia, kohdennettuja välineitä erilaisille kaupungeille. Esimerkkinä MAL-sopimus, jonka tarve ja samalla vaikuttavuus ovat suurimpia isoimmilla kaupunkiseuduilla. Pienemmällä kaupunkiseuduilla kysymys voi olla enemmänkin yksittäisestä asiasta, jolloin ratkaisu ei ole sopimus, vaan jokin muu, esimerkiksi yksittäinen toimi. Myös uuden maankäyttö- ja rakennuslain valmistelussa kaupunkiseudut tunnistetaan aiempaa vahvemmin keskeisenä suunnittelutasona.

Erilaisten välineiden käyttö erilaisille kaupungeille ei kuitenkaan aina toteudu käytännössä. Vaateet laajentaa käytäntöjä voittavat joskus arvioinnin vaikuttavuudesta ja välineen hyödystä. Tämä saattaa pahimmillaan johtaa siihen, että kukaan ei hyödy, vaan välineen hyöty vesittyy sekä kaupunkien että valtion näkökulmasta. Kaupunkien ja niiden kehittämisen parempi tunnistaminen vaatii meiltä politiikan tekijöiltä entistä räätälöidymppää kaupunkipolitiikkaa sekä kaupunkikehittämiseen laajempia resursseja.

Kaupunki ansaitsee kaupungin institutionaalisen aseman, toimintavapaudet ja niihin kuuluvat velvoitteet. On selvää, että meneillään olevat uudistukset sekä kuntien erilaistuva kehitys, muuttaa kaupunkien roolia ja asemaa. Ajattelemmekin, että tämä vaatisi myös kaupunkien tueksi vahvempaa lainsäädäntöä. Kaupungeilla on jo nyt mahdollisuus ottaa itselleen laajempia tehtäviä yleisen toimivallan kautta. Voisiko yleisen toimivallan piirissä olevista esimerkiksi elinvoimatehtävistä tehdäkin kaupungeille lakisääteisiä? Entäpä työllisyyspalvelut? Työllisyyden palvelurakenteiden valmistelun yhteydessä voisikin tarkastella, tulisiko kaupungeilla olla laajempia järjestämisvastuita työllisyydenhoidossa kuin muilla kunnilla?

Tutkijat kuuluttavat tavoitteita ja keinoja. On selvää, että kaupunkipolitiikalla pitää olla tavoitteet ja keinot. Tavoitteet ja keinot pitää määrittää yhdessä ja niitä on seurattava sekä myös arvioitava. Arviointikriteerien pitää olla monimuotoisia, pelkkä määrä-vaatimus ei riitä. Tutkijoiden mukaan keinot ja välineet ovat menneet sekaisin ja kaupunkipolitiikan tilalla on hyhmä. Tämä herättääkin kysymyksen, onko valtion tahto selvä, eli se mitä valtio kaupunkipolitiikalta haluaa? Olisiko paikallaan laatia valtioneuvoston kaupunkipäätös esimerkiksi kerran vaalikaudessa? Päätöksessä linjattaisiin kaupunkipolitiikan tavoitteet ja toimenpiteet. Vai olisiko oikeanlainen väline eräänlainen kaupunkikehittämisen ja kaupunkikuntien kysymykset huomioon ottava raamilaki?

Väitämme kuitenkin, että kaupunkipolitiikka ei ole hyhmäistä. Se elää uutta nousua. Valtion sektoripolitiikka tunnistaa yhä paremmin kaupunkien erilaiset tarpeet ja osaa katsoa kaupunkien kehittämistä myös sektorirajat ylittäen. Viimeisten vuosien aikana asioita on valmisteltu yhä enemmän yhdessä yli näiden rajojen, niistä keskustellaan yhdessä kaupunkien ja eri toimijoiden kanssa. Kumppanuus ei ole hyhmän muoto, vaan se on yhdessä, kimpassa tekemistä. Kumppanuuteen ei saa kadota ja sen taakse ei saa myöskään piiloutua. Kumppanuus ei pyhitä tekoja, eikä hyvitä muuta tekemistä. Asioiden valmistelussa pitää muistaa roolit ja roolien tuomat vaatimukset. Tässä valtiolla on skarpattavaa, mutta myös kaupungeilla. Kaupunkipolitiikka voi olla vähän härmässä, jolloin sen liikkeet ovat hitaita. Se hakee muotoaan ja etsii uudenlaista tapaa tehdä asioita kimpassa. Se tiedostaa muuttuvan ympäristön ja muuttuvat erilaiset kaupungit, myös suunta ja tahto ovat selvillä. Kaupunkipolitiikassa on hyhmän sijaan mittava määrä tekemistä aktivoivaa hohtoa, ja kaupunki politiikan kohteena on matkalla kohti teräväpiirteistä tekemistä.

Lopuksi

Kaupunkia politiikan kohteena on tässä vastauspuheenvuorossa katsottu vetovoimaisen ja ihanan kaupungin päämäärän, kaupunkipolitiikan tavoitteiden muodostamisen, kaupunkien ja valtion kumppanuussuhteen ja –toimintatavan sekä kaupunkien muodollisen aseman vahvistamisen kautta.

Entä kaupunkilaiset? Onko meillä kaupunkilaisia jotka puolustavat kaupunkeja ja vaativat politiikalta kaupunkien puolustamista? Onko kaupunkipolitiikan takana vahvaa kansanlaistoimintaa, jota on esimerkiksi ollut maaseudulla. Kaupunginosayhdistykset ovat pitäneet ääntä Töölöstä, Hervannasta tai Sampo-
lasta, mutta eivät koko kaupungistumisesta tai kaupunkimaisesta elämänmuodosta, puhumattakaan kaupunkipolitiikasta, kun taas maaseudun vastaavat toimijat ovat puolustaneet koko maaseudun kehittämistä jo pitkään. Vasta viime vuosina on noussut esiin esimerkiksi kaupunkitilaa yhteisenä olohuoneena korostavia tapahtumia kuten Ravintolapäivä, Lisää kaupunkia –muotoisia kaupunkimaisen elämänmuodon kansanliikkeitä ja moninaista kaupunkiaktivismia. Nousevatko ne kaupunkikehityksen nostajiksi, kehittäjiksi ja suunnannäyttäjiksi, jää nähtäväksi. Voi silti nähdä, että ne yhdessä ovat vahva signaali kaupunkilaistuvan yhteiskunnan vahvistumisesta.

Ylipäättään yhteiskunnassa tarvittaisiin selvästi nykyistä enemmän keskustelua siitä, mitä hyvä kaupungistuminen, hyvä elämä kaupungeissa ja ihana kaupunki meille itse kullekin merkitsee. Tähän laajasti ymmärrettyyn kaupunkipoliittiseen keskusteluun tarvittaisiin mukaan asukkaat ja muut kaupungeissa toimijat, eri väestöryhmät, kaikki kaupungeista nauttijat ja niiden puolesta puhujat.

Näkemyksemme mukaan kaupunkeja tulee kehittää suurelta osin sparraajiemme antamien suuntaviittojen mukaisesti. Vetoavaa ja hyvää kaupunkia päämääränä ei tule hämärtää hallinnon keinolaatikoiden taakse. Tavoitteet tulee rakentaa yhdistellen, yhdentäen ja kunnianhimoisista lähtökohdista, tähän aikaan vastaten. Kumppanuus ei ole tarpeetonta, vaan olennainen osa toimintakulttuuriamme, kunhan sitä jän-
tevoitetään. Samalla kaupunki politiikassa ansaitsee myös tämän päivän tilanteeseen päivitetyn muodollisen aseman. Kaupunkipolitiikassa täytyy pyrkiä korkeammalle, kauemmas, terävämmin, voimaperäisemmin - ja tehdä se kimpassa. Näihin askeliin ja tälle yhteiselle polulle on mielestämme olemassa hyvät ai-
nekset.

¹ Kirjoittajat työskentelevät asiantuntijoina kaupunkikehittämisen parissa, Katja Palonen ja Olli Voutilainen työ- ja elinkeinoministeriössä sekä Suvi Anttila ja Olli Maijala ympäristöministeriössä.